

К. І. Мізін (Переяслав-Хмельницький)

УДК 81'373.7-115:81'44

**СПЕЦИФІКА ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТІВ
АНГЛ. BLOOD, НІМ. BLUT, УКР. КРОВ І РОС. КРОВЬ:
ЗІСТАВНО-ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ
(на матеріалі усталених порівнянь)**

Метою пропонованої розвідки є встановлення специфіки вербалізації на основі усталених порівнянь (далі – УП) концептів-соматизмів англ. BLOOD, нім. BLUT, укр. КРОВ і рос. КРОВЬ крізь призму актуального в сучасному мовознавстві зіставно-лінгвокультурологічного підходу [див., напр.: Мізін 2012]. Ця стаття є продовженням, започаткованої нами низки студій [див., напр.: Мізін 2010], які присвячені вивченню УП віддалено- та близькоспоріднених мов, що репрезентують п'ять кодів культури – антропоморфний, біоморфний, просторовий, часовий і артефактний. Для пошуку ми залучаємо методику „модель лінгвокультурологічного зіставлення фразеологічних систем”, яка є способом ідентифікації *tertium comparationis* при зіставленні УП [див. про це: Мізін 2012: 10 – 11]. Апробація цієї методики свідчить про наукову новизну нашого дослідження.

Передусім зауважимо, що зіставно-лінгвокультурологічне вивчення компаративно-фразеологічної картини світу крізь призму соматичного субкоду антропоморфного коду культури виявило релевантність концептів СЕРЦЕ та КРОВ. Утім, такий духовно-ідеальний і раціонально-матеріальний феномен, як серце, був проаналізований у наших розвідках [Мізін 2009], тому дослідження особливостей пізнання людиною навколишньої дійсності на основі свого тіла продовжимо у пропонованій статті аналізом УП-соматизмів, які вербалізують ще один важливий для будь-якої лінгвокультури концепт – КРОВ.

Кров, на відміну від серця, є вже більшою мірою внутрішньо-ідеальним феноменом, тому з давніх-давен кров уважали символом місця душі й життєвих сил [ЭСЗЭ: 263]. Ця символічно-архетипна характеристика соматизму „кров” функціонально уподібнює його серцю. У німецькій мові є навіть композит „Herzblut” (кров серця), який сприяв фразеологізації УП *etw. wie sein eigenes Herzblut hüten* (досл.: берегти щось, як свою власну кров серця) – „берегти що-н. як зіницю ока” [НУФС: 80]. Те, що певне поняття набуває кваліфікації образу-еталона, свідчить про його лінгвосеміотичну значущість для того чи того етносу, тому німці, поєднуючи поняття „кров” і „серце” в одному композиті, підкреслюють, що кров є одним із найважливіших органів людини, без якого неможливе її фізичне та метафізичне буття.

Культурні смисли, які несе в собі лексема „кров”, умовно розділяють на три поля: 1) кров як символ життєвої енергії; 2) кров як символ генетичного зв'язку; 3) кров як носій сильних почуттів та емоцій

[Гудков 2007: 198]. Аналіз УП засвідчує, що лише перше з цих полів найактивніше представлене в компаративних фразеологіях зіставляваних мов. Два інші представлені нечисленними прикладами. Так, у німецькій компаративній паремії *Blut ist dicker als Tinte / Wasser* (досл.: кров гущіша, ніж чорнило / вода) – „кровний зв'язок найміцніший” [НУФС: 285] актуалізована генетична семантика крові. Актуальним також для німецької мовної свідомості є усталений концептно-асоціативний зв'язок (далі – УКАЗ) „кров – почуття / емоції”, напр.: *jmd steht da wie mit Blut übergossen* (хто-н. стоїть, як политий кров'ю) – „хто-н. стоїть почервонілий від сорому / гніву” [НУФС: 34] (пор. укр. *червоний як рак* – „дуже засоромлений”; рос. *красный как (вареный) рак* – „дуже червоне обличчя (зняковіння, сором, злість)” [ССНП: 125; ССРЯ: 359]). Як бачимо, аналоги німецького УП, які належать до компаративного фразеополя „Негативні емоції людини”, представлені образами-еталонами не соматичного, а зооморфного субкоду культури.

Кваліфікація соматизму „кров” як символу життєвої енергії сприяла фразеологізації фреквентивних УП [див. нашу класифікацію: Мізін 2012: 9] укр. *як кров з молоком* – „рум'яна, здорова людина”; нім. *aussehen wie Milch und Blut* (досл.: мати вигляд, як молоко й кров) – „здоровий і червонощокий”; *ein Mädchen wie Milch und Blut* (досл.: дівчина, як молоко й кров) – „здорова та червоношока дівчина”; рос. (*девушка*) *как кровь с молоком* – „ідеально здорова й рум'яна дівчина” [ССНП: 76; НУФС: 119; ССРЯ: 199]. Ці УП лише умовно належать до фреквентивних, бо в німецькій і російській мовах, на відміну від української, присутня гендерна семантика (хоча в розмовному мовленні часто можна почути: *дівка – кров з молоком*).

Віддавна людину вражав колір крові, який виділявся на тлі кольору шкіри. До того ж, природних об'єктів такого кольору зовсім небагато. Тому кров стала еталоном насиченого червоного кольору, створивши підґрунтя для формування універсальних УП англ. (*as*) *red as blood* (досл.: червоний, як кров) – „1) криваво-червоний (предмет); 2) почервонілий (обличчя)”; нім. *rot wie Blut* (досл.: червоний, як кров) – „червоний як кров”; укр. *червоний як кров* – „червоного кольору”; рос. *красный как кровь* – „предмети яскраво-червоного кольору” [АУСКФ: 18; НУФС: 34; УСРЯ: 246]. У російській мові існує також національно-марковане УП (*вино*) *как бычья кровь* – „насичено-червоний напій (напр., вино)” [ССРЯ: 199], яке є, очевидно, алюзією на відому марку вина.

Когнітивний сценарій забою свиней, поширений у межах європейського культурного простору, ліг в основу образно-мотиваційної бази універсальних УП англ. *bleed like a (stuck) pig* (досл.: стікати кров'ю, як (заколена) свиня) – „спливати кров'ю”; нім. *wie eine gestochene Sau bluten* (досл.: стікати кров'ю, як заколена свиня) – „спливати кров'ю”; укр. *кров як із кабана лє* – „спливати кров'ю”; *кровь течёт как из борова* – „спливати кров'ю” [АУСКФ: 87; НУФС: 155; ССНП: 77; ССРЯ:

41]. Образи-еталони цих УП усе ж таки варіюються, але оскільки мова йде лише про гендерні відмінності зоосемізмів „свиня – кабан (боров)”, їх слушно визначити як універсальні. У російській мові із соматизмом „кров” пов’язані також інші образи-еталони зооморфного субкоду культури, напр.: *кровь течёт как из барана / быка* – „сильна коровотеча в кого-н.” [ССРЯ: 25, 52]. Специфічним є також російське УП *биться (пульсировать) как кровь* – „тоненький струмочок якої-н. пульсуючої рідини” [ССРЯ: 199], де наголошується на характері витікання крові, описується сам процес. Очевидно, це може бути пов’язано з тим, що в росіян домінує акціональний тип світосприйняття.

За народними українськими повір’ями, сонце не терпить крові, караючи вбивцю, коли той пролле кров у нього на виду. На підтвердження цієї думки В. Жайворонок наводить паремію *Людська кривця не водиця, розливати не годиться* [Жайворонок 2006: 316]. Однак сумнівним є зв’язок цих повір’їв зі згаданою паремією, оскільки тут ідеться про міфологему „кров – вода” [див., напр.: Мазалова 2001: 6] та про досить поширене в межах європейського культурного простору порівняння крові з водою на основі опозицій „мало – багато” та „свій – чужий”, що засвідчує англійське УП *shed blood like water* (досл.: проливати кров, як воду) – „проливати кров” [АУСКФ: 18].

Етномаркованим для мовної свідомості британців є УКАЗ „кров – це тепло”, напр.: *as warm as blood* (досл.: теплий, як кров) – „дуже теплий” (пор. укр. *теплий як ніч* – „дуже теплий”, де фразеологема „Температурні відчуття” представлено УП з артефактними образами-еталонами), а для російської – „кров – це вогонь”, напр.: *гореть (пылать) как кровь* – „пурпурові, рум’яні щоки” [ССРЯ: 199]. Натомість в українській лінгвокультурі релевантним є когнітивний сценарій висмоктування (пиття) крові, побудований на символіці крові як життєвої енергії, сили (багатства), напр.: *насмоктався як комар крові* – „людина, яка розбагатіла на визиску інших” [СШП: 73].

Отже, зіставно-лінгвокультурологічний аналіз УП, які об’єктивують концепти-соматизми англ. BLOOD, нім. BLUT, укр. КРОВ і рос. КРОВЬ, на основі методики „модель лінгвокультурологічного зіставлення фразеологічних систем” виявив важливі лінгвокультурологічні факти щодо універсальних і національно-специфічних підвалин концептуалізації та категоризації об’єктивного світу близько- й віддаленоспорідненими етносами.

На перспективу залишається зіставно-лінгвокультурологічний аналіз УП антропоморфного коду культури із соматичним образом-еталоном „голова”.

Література

АУСКФ – Англо-український словник компаративної фразеології / К. І. Мізін. – Кременчук : Щербатих О. В., 2010. – 120 с.; **Жайворонок 2006** – Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : слов.-довід. /

В. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – 703 с.; **Мазалова 2001** – Мазалова Н. Е. „Состав человеческий”: Человек в традиционных соматических представлениях русских / Наталья Евгеньевна Мазалова. – СПб. : Петербургское востоковедение, 2001. – 185 с.; **Мізін 2009** – Мізін К. І. Підгрунття антропоцентричності мовних знаків: вторинна номінація (на матеріалі систем усталених порівнянь англійської, німецької, української та російської мов) / К. І. Мізін // Лінгвістика : зб. наук. пр. – Луганськ, 2009. – № 3. – С. 26 – 39; **Мізін 2010** – Мізін К. І. Зіставно-лінгвокультурологічне вивчення усталених порівнянь крізь призму просторового коду культури (на матеріалі англійської, німецької, української та російської мов) / К. І. Мізін // *Językowy obraz świata słowian a kultura*. – Т. 2. – Lublin–Równe : FOP Oros O., 2010. – S. 11 – 19; **Мізін 2012** – Мізін К. І. Усталені порівняння англійської, німецької, української та російської мов в аспекті зіставної лінгвокультурології : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : спец. 10.02.17 „Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство” / К. І. Мізін. – К., 2012. – 32 с.; **НУФС** – Німецько-український фразеологічний словник (усталені порівняння) / К. І. Мізін. – Вінниця : Нова кн., 2005. – 304 с.; **ССНП** – Словник стійких народних порівнянь / О. С. Юрченко, А. О. Івченко. – Х. : Основа, 1993. – 176 с.; **ССРЯ** – Словарь сравнений русского языка / В. М. Мокиенко. – СПб. : Норинт, 2003. – 604 с.; **СФУМ** – Словник фразеологізмів української мови / уклад. В. М. Білоноженко та ін. – К. : Наук. думка, 2003. – 1097 с.; **УСРЯ** – Устойчивые сравнения русского языка : крат. темат. слов. / Л. А. Лебедева. – Краснодар : Кубан. гос. ун-т, 2003. – 300 с.; **ЭСЗЭ** – Энциклопедия символов, знаков, эмблем / сост. Андреева В., Куклев В., Ровнер А. – М. : Локид ; Миф, 1999. – 576 с.

Мізін К. І. Специфіка вербалізації концептів англ. BLOOD, нім. BLUT, укр. КРОВ і рос. КРОВЬ: зіставно-лінгвокультурологічний аспект (на матеріалі усталених порівнянь)

Пропоновану розвідку присвячено встановленню особливостей об'єктивності на основі усталених порівнянь концептів-соматизмів англ. BLOOD, нім. BLUT, укр. КРОВ і рос. КРОВЬ крізь призму актуального зіставно-лінгвокультурологічного підходу. Для досягнення мети дослідження залучено методику „модель лінгвокультурологічного зіставлення фразеологічних систем”, яка є способом ідентифікації *tertium comparationis* при зіставленні усталених порівнянь. Апробація цієї методики свідчить про наукову новизну здійсненого аналізу. На основі методики „модель лінгвокультурологічного зіставлення фразеологічних систем” виявлено важливі лінгвокультурологічні факти щодо універсальних і національно-специфічних підвалин концептуалізації та категоризації об'єктивного світу близько- й віддаленоспорідненими етносами.

Ключові слова: усталене порівняння, концепт, зіставна лінгвокультурологія, культурний код.

Мизин К. И. Специфика вербализации концептов англ. BLOOD, нем. BLUT, укр. КРОВ и рус. КРОВЬ: сопоставительно-лингвокультурологический аспект (на материале устойчивых сравнений)

Предлагаемая статья посвящена установлению особенностей объективации на основе устойчивых сравнений концептов англ. BLOOD, нем. BLUT, укр. КРОВ и рус. КРОВЬ сквозь призму сопоставительно-лингвокультурологического подхода. Для достижения цели исследования использована методика „модель лингвокультурологического сопоставления фразеологических систем”, которая является способом идентификации *tertium comparationis* при сопоставлении устойчивых сравнений. Апробация этой методики свидетельствует о научной новизне осуществленного анализа. На базе методики „модель лингвокультурологического сопоставления фразеологических систем” выявлены важные лингвокультурологические факты касательно универсальных и национально-специфических основ концептуализации и категоризации объективного мира близко- и отдаленнородственными этносами.

Ключевые слова: устойчивое сравнение, концепт, сопоставительная лінгвокультурологія, культурний код.

Mizin K. I. Peculiar features of concept verbalization – Eng. BLOOD, Germ. BLUT, Ukr. КРОВ and Rus. КРОВЬ: contrastive-linguoculturological aspect (based on set similes)

The offered search is devoted to determination objectivation of peculiarities, using set similes of concepts-somatisms Eng. BLOOD, Germ. BLUT, Ukr. КРОВ and Rus. КРОВЬ through the prism of contrastive-linguoculturological approach. The purpose of the analysis is gained by means of method „model of phraseological systems contrastive-linguoculturological comparison”, which presents the way for *tertium comparationis* identification when set similes are compared. Approbation of this method certifies the scientific novelty of the analysis. On the basis of the method „model of phraseological systems contrastive-linguoculturological comparison” the important linguoculturological facts concerning universal and national-specific bases of conceptualization and categorization of the objective world by the British, Germans, Ukrainians, and Russians are elicited. It has been proved that comparison is a powerful factor, creating the picture of the world in our minds.

Basing on the factual material analysis, it was determined that: 1) culture somatic subcode in German linguosocium creates a stable conceptual-associative connection preferably with artefactual code. German linguo-creative „spirit” makes special contrast on the background „refine” world

perception; 2) stable conceptual-associative connections of somatic cultural subcode with both artefactual code and zoomorphic subcode are typical of lingual conscience of Ukrainians and Russians. However, conceptual connection „somatism – anthroponim” is relevant for Ukrainian linguoculture.

Key words: set simile, concept, contrastive linguoculturology, cultural code.

Стаття надійшла до редакції 18.01.2013 р.

Прийнято до друку 24.01.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Глуховцева К. Д.

В. Г. Рєзнік (Біла Церква)

УДК 811.112.2:342.9

**НІМЕЦЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ ПРАВА
ЯК ОСОБЛИВА ТЕРМІНОСИСТЕМА**

(на матеріалі термінів адміністративного права Німеччини)

Рівень розвитку суспільства визначається, перш за все, станом національної термінології, яка є одним з найважливіших складників політики, економіки, культури та всіх видів професійної діяльності.

Для періоду останніх десятиріч ХХ ст. та початку ХХІ ст. характерними є глобальні соціально-економічні зміни, нові етапи науково-технічного прогресу. Цей період отримав назву інформаційної революції. Досягнення в галузях науки та техніки відіграють важливу роль у розвитку сучасного суспільства, внаслідок чого професійна комунікація стає об'єктом дослідження багатьох учених нашої країни та зарубіжжя. Нові відкриття та обмін знаннями у тому чи тому середовищі професійної діяльності сприяють інтенсивному поповненню словникового складу національних мов за рахунок термінології.

Перші праці про термінотворення з'явилися ще у 30-х роках ХХ ст. і були пов'язані з іменами австрійського вченого О. Нубасова та російського вченого Д. Лотте. А вже у другій половині ХХ ст. на теренах тодішнього Радянського Союзу та за кордоном спостерігався бурхливий розвиток термінологічних досліджень, який завершився в 1980-х роках формуванням науки про терміни, – термінознавства, – як самостійної комплексної дисципліни, „предметом якої є терміни та їхні сукупності (термінологічні системи та термінології), а також закономірності складання, конструювання, функціонування та використання даних сукупностей” [Лейчик 1986: 365].

Об'єктом термінологічних досліджень є сам термін з його специфічними ознаками та особливостями.

Термін, за висловом О. Реформатського, – це одночасно одиниця двох різних систем: логоса – системи наукових знань і лексиса –